

Kieliverkosto (<https://www.kieliverkosto.fi/fi>)

Yhteiset lapset yli rajojen – astu kauemmaksi, näet myös lähelle

Suomen Lähi-idän instituutti (FIME, Finnish Institute in the Middle East) ja MIGDIA-tutkimushanke (Maahanmuutto, ylirajaiset koulutuspolut ja diasporinen monikielisyys) järjestivät erityisesti Suomeen vasta saapuneiden oppilaiden ja opiskelijoiden kanssa työskenteleville suunnatun täydennyskoulutuskokonaisuuden “Ylirajaiset koulutuspolut: näkökulmia Libanonista” syksyllä 2022 Beirutissa (15.–23.10.2022). Opettajien täydennyskoulutuskurssien järjestäminen on ollut FIME:n toimintaa jo pitkään, vaikka maahanmuuttotaustaisten oppilaiden kanssa työskentelevät opettajat olivatkin kohderyhmänä instituutille uusi. Maahanmuuttoon ja koulutukseen liittyvät kysymykset ovat sen sijaan Koneen Säätiön rahoittaman MIGDIA-tutkimushankkeen keskiössä.

Julkaistu: 22. maaliskuuta 2023 | Kirjoittaneet: Eeva-Liisa Kiiskilä ja Katariina Pyykkö

Koulutukseen osallistui eri koulutusasteiden opettajia ja tutkijoita, mikä muodosti antoisan pohjan keskusteluille Suomeen muuttaneiden sujuvampien koulu- ja koulutuspolkujen kehittämisestä. Tutustuimme libanonilaiseen koulutusjärjestelmään ja siihen liittyviin ajankohtaisiin kysymyksiin, pakolaistaustaisten lasten koulutukseen, arabian kielen erityispiirteisiin ja maahanmuuton muokkaamiin ylirajaisiin oppimispolkuihin. Viikon aikana tapasimme paikallisia opettajia erilaisissa kouluissa ja saimme nähdä, millaisissa puitteissa koulutusta järjestetään. Pehdyimme koulutuksen teemoihin myös paikallisten UNESCO:n, UNICEFin ja yliopistomaailman edustajien avulla. FIME:n omat asiantuntevat näkökulmat täydensivät koulutusta. Koulutuksen antina oli syvempi ymmärrys monikielisydestä, erilaisista koulutus konteksteista, koulutuspolkujen ylirajaisuudesta ja Lähi-idän erityiskysymyksistä.

Katsaus Libanoniin

Libanon sijaitsee Lähi-idässä Välimeren rannalla naapureinaan Syyria, Israel, Palestiina sekä Kypros. Maan poliittinen ilmapiiri ja järjestelmä sekä monisäikeinen historia haastavat ulkopuolista tarkastelijaa. Konfliktien synnyn ja taustatekijöiden syvälinen ymmärtäminen vaatii perehtymistä. Libanonissa viime vuosituhannen lopulla käyty sisällissota, pitkään jatkuneet konfliktit Israelin kanssa ja lähialueilla, energia- ja talouskriisit, Beirutin sataman räjähdykset vuonna 2020 sekä merkittävä lähialueilta tulleiden pakolaisten määrä luovat jo ennestään kuormittuneelle Libanonin koulutusjärjestelmälle suuria haasteita. Nämä haasteet läpileikkaavat yhteiskuntaa kokonaisvaltaisesti. Maan akateeminen ja koulutusalan osaaminen, opetusalan ammattilaisten luja tahtotila sekä (horjuvat) rakenteet kannattelevat koulutusjärjestelmää kaikesta huolimatta.

Vallitseva poliittinen tila kietoutuu aina, tavalla tai toisella, myös opetussuunnitelmiin ja niiden sisältöihin. Koulutuksessa opimme siitä, miten Libanonissa menneisyyden ja lähihistorian tapahtumat välittyvät esimerkiksi historian opetukseen. Maan historian opetuksessa vältellään lähihistorian kiistanalaisia asioita tai aikakausia, kuten 1960-luvun jälkeisiä tapahtumia (mm. kylmä sota ja Libanonin sisällissota 1975–1990). Libanonin historianopettajien yhdistyksen jäsenet avasivat näkökulmiaan ja ratkaisujaan kohti uudistunutta ja erilaiset näkökulmat huomioivaa opetussuunnitelmaa ja historian opetusta. Hankalia tapahtumia voitaisiin tarkastella tutustumalla erilaisiin käsityksiin esim. sisällissodan taustoista, syistä, tapahtumista ja seurauksista, sillä yhtenäisen käsityksen muodostaminen ei sodan eri osapuolille ole yksinkertaista. Käsitys sisällissodasta tulee aina olemaan kiistanalainen ja kipeä, mutta se ei saisi olla esteenä dialogille ja tapahtumien käsittelylle yhteisönä.

Kuva 1. Kouluvierailulla Beirutissa. Kuva: FIME:n arkisto.

Yhteisön jaetut kielet

Yksi koulutuksen tärkeimmistä teemoista oli monikielisyys. Libanonissa monikielisyys näkyy arabian, englannin ja ranskan yhteiselona, vaikka arabia onkin maan enemmistökieli ja yleisin äidinkieli. Beirutin koulutuksessa lähestyimme näitä teemoja arabian kielen näkökulmasta keskustelemalla mm. isoista eroista kirjoitetun ja puhutun arabian välillä ja näiden erojen huomioon ottamisesta oman äidinkielen opetuksessa.

Koulutuksessa tarkastelimme monikielisyttä myös maahan muuttaneiden näkökulmasta. Monikielisyys on puhututtanut mediaa myös Suomessa, erityisesti kytkeytyen suomi toisena kielenä (S2) -opetukseen. Suomeen muuttaneen lapsen ja nuoren on opittava itseilmaisun, arjen, leikin, vapaa-ajan, opiskelun ja eri oppiaineiden sisältöjen kieltä. S2-näkökulmiin perehtyneille on selvää, että uuden kielen oppimista ei voi sälyttää yksittäisen kielenoppijan, oppiaineen tai opettajan harteille. Kielen oppiminen on koko yhteisön ja kielenoppijan yhteinen etuoikeus ja vastuu. Sen menestyksekkääseen toteuttamiseen ei riitä pelkkä laadukas S2-opetus, vaan riittävä aika ja koko koulutusorganisaation ja yhteiskunnan läpileikkaavat kielitietoiset toimintatavat sekä sen jäsenten tasavertainen osallisuus.

Kielitietoisuus ja monikielisen oppijan huomioon ottaminen koulussa ovat osa yllirajaista ajattelua kytkeytyen näin koulutuksemme ydinteemoihin. Kielitietoisuudella kouluissa viitataan opetukseen ja käytänteisiin, joiden avulla tarkastellaan kieltä, sen moninaisuutta sekä roolia oppimisessa ja toisaalta myös yhteiskunnassa laajemmin. Kielitietoiset toimintatavat hyödyttävät kaikkia oppijoita äidinkielestä riippumatta. Keskustelu ja tutkimus kielitietoisuudesta koulutuksessa, työelämässä ja laajemmin yhteiskunnassa on onneksi lisääntymässä. Ajankohtaista tietoa kielitietoisuudesta Suomen koulukonteksteissa ovat tarjonneet tuoreet tutkimukset mm. yläkouluikäisten kielellisesti tuetusta opetuksesta (Harju-Autti 2022) ja kielellisen moninaisuuden tukemisesta kouluissa (Repo 2023). Lisäksi esimerkiksi THL:n tutkimushanke ”Moninaisesti parempi” sovelsi kielitietoisia toimintakäytäntöjä monimuotoisemman asiantuntijatyön kehittämisessä. Alkuvuodesta 2023 avattu kansalaisaloite ”Äidinkielenä monikielisyys - useamman kielen merkitseminen mahdollistettava väestötietojärjestelmään” on esimerkki rakenteiden haastamisesta kaksi- tai monikielisyysden näkyväksi tekemiseen.

Kuva 2. YK:n kestävän kehityksen tavoitteet beirutilaisen koulun seinällä. Kuva: Eeva-Liisa Kiiskilä.

Kielimaailmat kohtaavat kouluissa

Libanonin koulutuksen osallistujien suhde arabian kieleen vaihteli suuresti. Muutammat olivat opiskelleet kieltä jo pitkään, toisille meistä arabiankielinen(kin) kouluarki oli opettanut fraaseja sieltä ja toisen täältä. Kurssin aikana saimme mahdollisuuden oppia lisää arabian kielestä ja reflektoida oppimaamme suhteessa suomen kieleen. On hyödyllistä tiedostaa esimerkiksi merkittävä ero puhutussa ja kirjoitetussa arabiassa, sen murteiden kirjo ja vokaalien suppeampi määrä verrattuna suomen kieleen. Oppilaan kielimaailmaan ja kielten erityispiirteisiin tutustuminen auttaa Suomessa työskentelevää opettajaa ymmärtämään viitekehystä, josta käsin oppilas saapuu suomen kielen äärelle. On kuitenkin epärealistista odottaa, että opettajat voisivat tutustua kaikkiin maailman kieliin syvällisesti. Silti jo yleisemmän tason tieto on avuksi ja yksi avain kohti kielitietoisempaa opetusta Suomessa.

Monikielisyys on voimavara ja identiteetin osa, joka tulee ottaa vankemmin huomioon mahdollisuutena, tavoitteena ja oppimisen tukena opetuksessa. Vaikka kielitietoinen ajattelu ja pedagogiikka ovatkin rantautuneet kouluhimme jo hyvän aikaa sitten, ne kaipaavat syvempää tarkastelua ja soveltamista. Suomessa tulee kehittää koulutuksen käytänteitä niin, että kielenoppija saa tarpeisiinsa sopivaa opetusta. Kuka hyötyy suomi äidinkielenä -opetuksesta, entä kenen tarpeisiin S2-opetuksen sisällöt vastaavat parhaiten? Kuinka suomen kielen eri oppimääriä opiskellaan yhdessä, mutta eriyttäen ja mitä tämä edellyttää? Näihin kysymyksiin voidaan vastata kehittämällä opetusikäntänteitä aidossa yhteistyössä oppijoiden ja huoltajien kanssa. Nämä pohdinnat ovat ajankohtaisia ja relevantteja maailmanlaajuisesti koulutuksen laatua ja osallisuutta kehittäessä.

Käsittelemällä monikielisyyttä jo opettajankoulutuksessa ja tarjoamalla aiheesta täydennyskoulutusta parannetaan koulujen henkilöstön valmiuksia kohdata monikielisyyttä luokkahuoneessa, kannustaa oppilaita ja opiskelijoita oman äidinkielen kehittämiseen ja antaa lisätyökaluja suomen kielen oppimiseen. Arjessa koulutuksen parissa työskentelevät siiloutuvat liian usein omalle, kapealle sektorilleen. Vaaditaankin täydennyskoulusta, jossa moniammatilliset ja eri koulutusasteilla työskentelevät osallistujat voivat jakaa kokemuksiaan ja osaamistaan toisilleen, mukaan lukien yliopistoyhteistyö. Tähän meille osallistujille avautui mahdollisuus ”Ylirajaiset oppimispolut” -koulutuksessa.

Kuva 3. Kouluvierailulla Beirutissa. Kuva: FIME:n arkisto.

Yhteiset lapset

Koulutuksessa löysimme kasvatuksen ja koulutuksen saralla työskentelevien libanonilaisten kollegojen kanssa paljon samaa työssä kohtaamistamme haasteista. Ajankohtaiset teemat ja opetuksen erityiskysymykset liittyivät mm. eriyttämiseen, oppimisen tukeen, aktiiviseen toimijuuteen, kielitietoiseen opetukseen ja osallisuuteen. On tärkeää pysähtyä myös erityisesti pakolaistaustaisten lasten kokonaisvaltaisemman tuen äärelle heidän koulupoluillaan. Esimerkiksi traumat vaikuttavat usein oppimiseen monin tavoin, ja psykososiaalisen tuen tarve on ilmeinen. Libanonissa kuulumme mm. unettomuuden ja toimeentulon haasteiden vaikutuksista opiskeluun ja luokkahuonevuorovaikutukseen. Omanlaisia haasteita voi nousta esiin myös uudessa kotimaassa. Millaisia omaan identiteettiin liittyviä pohdintoja ja syrjinnän kokemuksia maahan muuttaneella voi olla? Kotoutuminen on aina kaksisuuntainen prosessi. Kuinka voisimme vaikuttaa yhteisöihimme, jotta aito osallisuus ja kotoutuminen mahdollistuu?

Mitä yllirajaisuus lopulta tarkoittaa? Koulutuksen aikana käsite avartui ajatuksesta valtion rajojen ylittämisestä ja koulunkäynnistä eri puolilla maailmaa vielä laajemmaksi. Oppilaat ja opiskelijat saapuvat luokkiimme erilaisin tiedoin, taidoin ja koulutaustoin. Lasten koulupolkujen tarkastelu kokonaisuutena on tärkeää, ja meidän tulee kehittyä ulkomailla hankitun osaamisen tunnistamisessa. Oppimispolku on ehkä siroteltuna eri puolille maailmaa, mutta se on oppijalle ainutlaatuinen. Sen varrella on opittu paljon erilaisia tietoja ja taitoja. Meidän tehtävänä on sanoittaa tätä polkua yhdessä oppijan ja huoltajien kanssa, jotta oppija voi rakentaa luottamusta itseensä ja vanhemmat heidän lastensa oppimisen edistäjinä ja tukijoina. Myös opettajan työn kehittäminen kansainvälisesti ja kollegiaalisesti avaa ovia kokonaisvaltaisemman ymmärryksen ja oppilaille tarjotun tuen äärelle. Joskus on lähdeittävä kauemmaksi nähdäkseen myös lähelle. Tällaiseen kansainväliseen kehittämistyöhön ”Yllirajaiset oppimispolut” -täydennyskoulutus tarjosi meille mahdollisuuden.

Libanonilaisten kollegojen kanssa arjen työn teemoista keskustellessa avautui ymmärrys myös siitä, että lopulta luokkahuoneissamme ovat yhteiset lapset. Yllirajaisuus on kykyä ja tahtotilaa nähdä kokonaisuuksia pelkkien yksityiskohtien sijaan. Yllirajaisuus on lapsen ja nuoren nostamista keskiöön matkan varrella kertynyt tietotaito huomioon ottaen.

KM Eeva-Liisa Kiiskilä on opettaja ja rauhankasvattaja Kokkolasta. Koulutukseltaan hän on luokan- sekä suomen kielen ja kirjallisuuden opettaja. Valmistavan luokan opettajan, eri kieli- ja kulttuuriryhmien koordinoinnin sekä Maailmankoulun työn lisäksi hän työskentelee erilaisissa projekteissa, jotka tähtäävät tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämiseen koulumaailmassa.

FM Katariina Pyykkö on englannin, suomen ja ruotsin kielen opettaja, joka on työskennellyt aikuisten maahanmuuttajien kotoutumiskoulutuksessa. Hän tekee Suomeen muuttaneiden englantia osaavien korkeakoulutettujen naisten kieliasenteita ja monikielisyyttä käsittelevää väitöskirjaa Helsingin yliopiston kielentutkimuksen tohtoriohjelmassa.

Lähteet

Harju-Autti, R. (2022). *Kielellisesti tuettu opetus: Yläkouluikäiset maahanmuuttajaoppilaat opetuskieltä ja oppiainesisältöjä oppimassa* [Väitöskirja, Tampereen yliopisto]. Tampereen yliopiston väitöskirjat 711. Tampere: Tampereen yliopisto. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-03-2666-1> (<https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-03-2666-1>)

Kansalaisaloite.fi (11.1.2023). *Äidinkielenä monikielisyys - useamman kielen merkitseminen mahdollistettava väestötietojärjestelmään*. Haettu 17.3.2023 osoitteesta <https://www.kansalaisaloite.fi/fi/aloite/11710> (<https://www.kansalaisaloite.fi/fi/aloite/11710>)

Kielibuusti / Språkboost (2022). *Kansainväliset osaajat kotimaisten kielten taitajiksi*. Haettu 17.3.2023 osoitteesta <https://kielibuusti.fi/> (<https://kielibuusti.fi/>)

Repo, E. (2023). *Together towards language-aware schools. Perspectives on supporting increasing linguistic diversity* [Väitöskirja, Turun yliopisto]. Turun yliopiston julkaisuja – SER. B OSA – TOM. 611. Turku: Turun yliopisto. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-951-29-9178-5>
(<https://urn.fi/URN:ISBN:978-951-29-9178-5>)

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL). (julkaisuaika tuntematon). *Moninaisesti parempi – Nostetta maahanmuuttajataustaisten naisten asiantuntijauriin*. Haettu 17.3.2023 osoitteesta <https://thl.fi/fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja-hankkeet/moninaisesti-parempi-nostetta-maahanmuuttajataustaisten-naisten-asiantuntijauriin> (<https://thl.fi/fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja-hankkeet/moninaisesti-parempi-nostetta-maahanmuuttajataustaisten-naisten-asiantuntijauriin>)

Artikkeliin viittaaminen

Kiiskilä, E.-L. & Pyykkö, K. (2023). Yhteiset lapset yli rajojen – astu kauemmaksi, näet myös lähelle. *Kieli, koulutus ja yhteiskunta*, 14(2). Saatavilla: <https://www.kieliverkosto.fi/fi/journals/kieli-koulutus-ja-yhteiskunta-maaliskuu-2023/yhteiset-lapset-yli-rajojen-astu-kauemmaksi-naet-myos-lahelle>
(<https://www.kieliverkosto.fi/fi/journals/kieli-koulutus-ja-yhteiskunta-maaliskuu-2023/yhteiset-lapset-yli-rajojen-astu-kauemmaksi-naet-myos-lahelle>)